

Memoria Project

<http://www.memoria.cz>

MEMORIA je název sdružující iniciativy, které se zrodily v souvislosti s provozem a řešením programu Memoriae Mundi Series Bohemica (MMSB). Projekt Memoria směřuje k vybudování virtuálního badatelského prostředí pro oblast historických knižních fondů. Projekt podporuje vznik nových a využívání existujících informací, zajišťuje jejich dlouhodobou životnost a trvalou použitelnost. Zpřístupňuje výsledky dosavadní digitalizace dokumentů, výsledky detailních popisů historických dokumentů a přináší přístup k bibliografickým informacím z různých zdrojů v databázi "Manuscriptorium". Náhledy do digitalizovaných rukopisů jsou volně přístupné, kvalitní zobrazení je licencované, přičemž pro aktivní účastníky projektu je licence zdarma.

Projekt Memoria má kořeny již v roce 1992, v pilotním projektu pro UNESCO. Tehdy také začala spolupráce Národní knihovny ČR se společností AiP Beroun s.r.o. První digitalizační pracoviště zahájilo pravidelné zpracovávání rukopisů a starých tisků v r. 1996. Z těchto začátků se vyvinuly a v roce 2000 byly vyhlášeny dva národní programy digitalizace - Memoria a Kramerius (digitalizace starých novin), jichž se zúčastnily již desítky různých institucí.

V současné době je zaindexováno 30144 bibliografických popisů. Z toho je 1413 plně digitálních dokumentů.

Cíle projektu

Cílem projektu MEMORIA je navrácení významných historických dokumentů z minulosti, z nedostupných depozitářů a trezorů k očím dnešní generace.

Vychází z toho, že nové, stejně jako staré informace o historických dokumentech, vznikly v nejlepší víře a úmyslu. Doba i podmínky v nichž vznikly se podstatně liší, nehodnotí jejich rozsah nebo kvalitu a přijímá je, protože žádná data nelze vzít za definitivní a říct, která jsou správná. Každá dostupná informace je pro badatele přínosem.

Praktickým cílem programu MEMORIA je vybudování virtuálního badatelského prostředí pro oblast historických fondů:

- formou sdíleného otevřeného katalogu těchto fondů
- pořizováním digitálních forem těchto fondů (obrazových, textových)

- a jejich zpřístupňováním prostřednictvím tohoto katalogu
- zabezpečením propojení k dalším datům majícím vztah k těmto fondům (studie, další popisná metadata, další elektronické dokumenty/objekty)

Současným výsledkem snahy o dosažení těchto cílů je databáze Manuscriptorium, která je dostupná buď přes stránku představující celý projekt MEMORIA www.memoria.cz, nebo přímo přes www.manuscriptorium.com.

Digitalizace

K digitalizaci dokumentů se používá Special BookScanner 145 CRUSE. Jde o modifikaci scannerů určených především pro snímání obrazů a map. Vznikl v přímé spolupráci firmy CRUSE a AiP Beroun, která se na vývoji modifikace přímo podílela.

Tyto činnosti probíhají v rámci projektu VISK6 a částečně VISK4.

Popis dat

Původním záměrem bylo popisovat digitální obrazy. Tuto techniku prověřila prof. Zdeňka Hladíková, avšak s nepříliš dobrým závěrem. Proto se přešlo k pevně strukturovaného popisu, který je vytvářen před digitalizací, který vedl dalším vývojem až k formulaci DOBM formátu využívajícího SGML. Tento postup byl přijat jako doporučení projektu UNESCO „Memory of the world“.

Zavedení popisů ve formě XML v rámci projektu MASTER vedlo k prvotnímu popisu dokumentů ve volné a badatelským potřebám přizpůsobenější struktuře MASTER a k následnému přepisu dat do pevné formy DOBM.

Připravují se prostředky pro export/import dat do UNIMARC/MARC 21 a jejich konverzi do formy MASTER.

Archivace dat

Data se již od začátku ukládají na CD-R. Boom využívání CD-R způsobil řádové zlevnění medií, a tím odstranil z trhu drahá media vhodná pro archivaci. Kvalita medií velmi poklesla, protože konkurenční boj si vynutil snižování nákladů na výrobu i za cenu nižší kvality. Rok 2003 přinesl radikální novinku. Pokrok ve vývoji vypalovacích jednotek přinesl další generaci IC obvodů, dovolující monitorovat činnost signálového procesoru a přímo získávat informace o vadných blocích (BLER) na první a druhé úrovni rekonstrukce zaznamenaných dat. Tyto informace slouží pro hodnocení kvality vytvořeného disku. To dává reálnou možnost zajistit a ověřit kvalitu produkovaných disků s vypálenými daty a monitorovat jejich stárnutí. V případě poklesu jejich kvality lze informace přepsat včas na nová media.

Do budoucna se připravuje paralelní uchování digitálních dat na magnetopáskovém úložišti v Centrálním depozitáři Národní knihovny v Hostivaři.

Zpřístupnění dat

Ke katalogům je možno přistupovat několika způsoby. Hlavní možností práce s katalogy je pomocí internetového prohlížeče. Nově k němu přibyla možnost se připojit přes protokol Z39.50 a OAI-PMH, který používá protokol Dublin Core. Pro off-line uživatele je zde možnost si zakoupit CD s katalogy.

Vstup do systému je možný dvěma způsoby:

- volný přístup – uživatel získá základní popis dokumentu a pokud existuje jeho digitální kopie, tak i obraz ve kvalitě preview
- licencovaný přístup – uživatel může pracovat s obrazy vyšší kvality a s plnými texty dokumentů

Financování

Existují dvě oblasti pro financování:

- **digitalizace** - Zde hraje zásadní roli Ministerstvo kultury, které poskytuje peníze na digitalizaci. O tyto prostředky se lze ucházet formou účasti ve výběrovém řízení (tzv. [VISK6](#)). Podmínkou je 30% finanční účast předkladatele projektu. Digitalizace probíhá obvykle na specializovaném pracovišti v Národní knihovně ČR. Dalším zdrojem financování digitalizace jsou sponzorské dary.
- **zpřístupnění na Internetu** - Některé související práce byly realizovány na objednávku Národní knihovny ČR v rámci plnění úkolů souvisejících jejími dalšími aktivitami (převážně různé národní i mezinárodní projekty výzkumu a vývoje, resp. výzkumné záměry). Jde zejména o standardizaci, zpracování a konverze různých dat a jejich uchování, vytvoření volně poskytovaných nástrojů pro tvorbu nových digitálních dokumentů. Mnohá data konvertuje a upravuje AiP Beroun na vlastní náklady, i když v souladu se záměry Národní knihovny ČR.

Další peníze poskytuje Nadace Preciosa, která zaplatila digitalizaci některých tisků, a příjmem z prodeje licencí.

Manuscriptorium

Na úvodní straně www.manuscriptorium.com, které jsou přístupné ve dvou jazycích, češtině a angličtině, se čtenáři zobrazí vyhledávací formulář. Zde je možné svůj dotaz blíže specifikovat, může zadat místo uložení nebo knihovnu. Vyhledávač umožňuje i pokročilé vyhledávání, kde lze zadat různé podmínky pro hledání. V případě úspěchu se zobrazí seznam vyhovujících dokumentů. Pokračovat lze dvěma způsoby. Buď si nechat vypsát podrobnější informace nebo zobrazit dokument v digitální formě, pokud existuje.

Při druhé volbě se zobrazí okno, které umožňuje bližší práci s dokumentem. Pracovní okno je rozděleno do tří sloupců. V levém je náhled stránky spolu s číslem stránky a bližšími informacemi. Uprostřed je zobrazena stránka ve vybrané kvalitě. Je možné si vybrat ze čtyř

druhů zobrazení, v nelicencované verzi je však přístupná pouze preview kvalita. V pravé části jsou ukázány další stránky, na které lze kliknout pro další práci. Vybranou stránku lze i zoomovat v sedmi rozlišeních. Funkce, která mě zaujala, je možnost si udělat na vybraných stránkách záložky pro snazší práci.

Práce s aplikací je poněkud těžkopádnější, ale pokud si uvědomím, že je to celé naprogramované v JavaScriptu, musím uznat, že je to asi maximum, co šlo udělat.

Zhodnocení

Projekt Memoria je chvályhodný počín, ikdyž není určen pro širokou veřejnost. Zpřístupnil totiž dokumenty většímu množství odborníků, pro které byly některé tisky těžce nebo úplně nedostupné. Navíc umožňuje pracovat na stejném dokumentu více lidem zároveň. Nesmím také zapomenout, že se tímto velmi šetří staré tisky, kterým jakákoliv manipulace neprospívá.

Z pohledu programátora musím autory pochválit za internetové rozhraní, které nepoužívá žádné proprietární řešení a je tudíž použitelné i na alternativních operačních systémech.

Z pohledu laika mně tato knihovna moc užitečná nepříjde, protože obrázky v preview kvalitě jsou velmi špatně rozeznatelné a vyšší kvalitu nemohu posoudit, ale věřím, že existuje spousta lidí, pro které má tato knihovna význam.

Literatura

<http://www.memoria.cz>

<http://www.ikaros.cz/Zprava.asp?DATUM=11%2F2%2F2004+9%3A16%3A00+PM>

http://www.knihzdar.cz/kzv/2004-01/psohlavec_rukopisy.htm

Popis Dublin Core

<i>Atribut</i>	<i>Schéma</i>	<i>Hodnota</i>
DC.title		Projekt Memoria
DC.Creator		Šebesta Michal
DC.Creator.Address		xsebesta@fi.muni.cz
DC.Subject		Memoria
DC.Subject		Manuscriptorium
DC.Subject		VISK
DC.Description		Popis projektu Memoria, který řeší digitalizaci starých tisků

<i>Atribut</i>	<i>Schéma</i>	<i>Hodnota</i>
DC.Date	ISO8601	2005-01-25
DC.Type		Text
DC.Format	IMT	
DC.Identifier		http://www.fi.muni.cz/~xsebesta/dl/memoria.pdf
DC.Language	ISO639-1	cs